

образ людей, змушених покинути свою домівку. Сантьяго у П. Коельо спочатку згадує доньку торговця, яку бачив лише раз у житті, але пам'ятав цю зустріч до найменших подробиць, а згодом Фатіму, що стала для хлопця коханням усього життя.

Таким чином, у романі П. Коельо «Алхімік» і в повісті В. Чемериса «Аравійська пустеля» простежуються схожі проблемно-тематичні поля; письменники використали близькі мікропоетикальні палітри; однак кожний із них запропонував читачеві власну – оригінальну – інтерпретацію процесу пошуку і віднайдення істини. Якщо Коельо узалежнив його переважно від Божої волі, фатуму, то В. Чемерис, не заперечуючи долі, Божого промислу, великою мірою зумовив позицією самої людини.

Література

1. Бульвінська О. І. Ти бачиш хід віків – то наче притча.... Жанр філософської притчі в творчості Річарда Баха і Пауло Коельо. *Зарубіжна література*. 2004. № 2. С. 7–11.

2. Коельо П. Алхимик. Киев: София, 2004. 208 с.

3. Стамат Т. В. Сон, навіяний коханням. За казкою-притчею Пауло Коельо «Алхімік». *Зарубіжна література*. 2004. № 1. С. 16–18.

4. Чемерис В. Аравійська пустеля. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=5288> (дата звернення: 15.09.2018).

Зотова В.Г.

*кандидат педагогічних наук
доцент кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

РОМАН ОЛЕГА ГОНЧАРЕНКА «Я ПРОШУ ВАС – ЖИВІТЬ!»: ПОШУКИ ХУДОЖНЬОЇ ФОРМИ

Анотація. Автор аналізує поетику роману О. Гончаренка «Я прошу вас – живіть!», акцентує його новелістичну форму, такі особливості, як інтелектуальність, міфологізм, метафорика, паралелізм, інтертекстуальність.

Ключові слова: поетика, новелістичний роман, синтез романної форми, художня проблематика, композиція, образ.

Олег Гончаренко – заний в Україні і за її межами митець. Його обдарування багатогранне, але найбільш повно митець виявив себе у слові, запропонувавши читачеві абсолютно оригінальну поезію і не меш оригінальну прозу. Натепер відомі два його романи, у яких автор торкається українських національних і загальнолюдських проблем, розглядаючи їх в історичному та сучасному аспектах. Власне, любов до Батьківщини, повага до її історії, біль за людину й бажання осмислити доленосні шляхи українства – основні проблемно-тематичні вектори художньої прози автора.

Творчість Олега Гончаренка не обділена увагою вчених-філологів, літературних критиків, колег «по перу», читачів. Публікації про нього свого часу зробили О. Даниліна, Т. Дігай, В. Калоянов, Д. Кремінь, Г. Лютий, Д. Павличко, М. Рибка, С. Сапеляк, М. Ткач, М. Якубовська, В. Яворівський та ін. Більшою мірою вони торкались Гончаренкової поезії.

Авторові даної статті теж доводилось неодноразово звертатись до аналізу творів письменника – у колі тих, хто долучився до аналізу не лише поезії митця, а і його прози. Обидва романи О. Гончаренка – «Зірка Вітанія (Теодицея Родинного Фотоальбому)» (2007), що 2009 року увійшов до книги «Крилогія Вічної Гордії (Книга Рути)», і «Я прошу Вас – живіть!» (2016) – є особливим явищем у сучасній українській літературі, вони ще чекають на фахові багатогранні студії. Мета даного дослідження означених творів – вивчення їх поетикальної палітри, зокрема синтезу романної форми, сміливих експериментів прозаїка щодо структурування й художньо-формальної акцентуації змісту.

У колективній монографії «В енергетичному полі компаративістики: український роман і світовий контекст» твір О. Гончаренка «Зірка Вітанія...» наводився нами як приклад новелістичного тексту, у якому «спостерігається своєрідна циклізація вмонтованих малих форм» [2, с. 122]. Завважимо: Гончаренко був далеко не першим, хто використав такий композиційний прийом. Зрештою там само у монографії з цієї ж причини вище апелюємо до роману-балади Вал. Шевчука «Дім на горі» (1983), що містить низку «фольклорно-фантастичних оповідань – притчових, новелістичних за своїм поетикальним змістом» [2, с. 122]. Однак О. Гончаренко надав власної модифікації використаній раніше формі, а в романі «Я прошу вас – живіть!» ускладнив її, створивши дивне мереживо новелістичних фрагментів.

Із перших сторінок письменник тривожить читача не лише неординарністю, нетривіальністю змістоформи, а й власними баченням того, що описує, своєю позицією, справжнім волянням, яке чути вже у назві твору. Думка-запитання: «Ну так, це дуже болить, але що ще можна сказати

– і як – про голодомор після Барки, або про збройну боротьбу, або про душу людини etc.?)» – швидко зникає, тому що автор знайшов такі нюанси, пише так переконливо, як мало хто у сучасні прозі.

Огром і певне розхристя, розбурханість думок спричинюють численні сюжетні лінії, у калейдоскопі яких зринають долі Сашка, Миколи Горового, Тетяни Когай, Федота Самчука, Павла, Богдана, Сергія і його матері Гафійки та багатьох інших. Серед них узагальнені образи, образи з реальними прототипами і багато реальних постатей, образів людей, із якими письменник спілкується у своєму невіртуальному бутті. Так само можна сказати й про описані події (чого тільки варті обставини АТО), географічні маркери тощо. Недарма у підзаголовку твору знаходимо слово «хроніки». Щоправда, ці хроніки вийшли багато в чому публіцистичними. Об'єднувальну роль виконують і назва роману, що рефреном звучить у всьому тексті, і образ автора – мудрого Сторожа у своєму художньому світі і трударя у реальному житті. У порівнянні із «Зіркою Вітанією...», де цей образ є одним із провідних і структуротворчих, у наступному романі він модифікується. На його сторінках автор уже не часто ним почувається, більшою мірою – «не Мудрий Сторож, а Стомлений Волонтер і Впертий Поет» [1, с. 51].

Історії людей виписані сильно, правдиво і по-стафаниківськи страшно. Твір сповідальний, автобіографічний, «одкровенний», сповнений міфів, легенд, притч, що вплітаються в потоки авторської свідомості. Тут увесь епос – і український, і світовий, уся лірика, розкішні наративи, багато поезії, поетичної прози і віршопрози. Прекрасним за своєю ритмікою і змістом є «Сад Любові». Цей фінальний акорд тексту, абсолютно новаторський, з явною реповою мелодикою – чергове підтвердження того, як тонко О. Гончаренко може відчувати форму. А мовне наповнення усього роману таке, що мову твору, мовлення персонажів і самого автора можна вважати за окремий структурний елемент або за окремого й чи не головного персонажа.

В авторському потоці свідомості, у пронизливих, часто імпресіоністичних пейзажах струмує болісна думка про «тут і тепер», про той нестерпний стан, у якому перебуває він сам і його герой: «Обпиляли тополі. І культі гілок тепер складено так пі-ра-мі-даль-но, як не вдавалося **бути і справжнім** деревам. На «колодках» смеркують невидимі ангели, і намагаються пролізти крізь кільця зрізів заворожені їхньою німбоподібністю коти... Боже, як же я стомився нині від двозначностей! А як я стомився од війни, яка є, і якої ніби немає...» (напівжирний шрифт О. Гончаренка. – Авт.) [1, с. 85]. За образом героя постає його «план». У Гончаренка це перш за все степ, концепт якого є наскрізним. А за образом степу – вся Україна з її історією і сьогоденням. Таким чином, використавши калейдоскопічну

структуру, поєднавши форму щоденника і хроніки, автор створив актуальний новелістичний текст, кожен частину якого можна прочитувати як окремий твір.

Разом із тим численні історії наче губляться у мовному потоці, і навіть назви розділів і «Сповіді...», які структурують роман, не зараджують цьому. У тексті забагато метафорики. При всій красі і силі Гончаренкового слова воно інколи виглядає надто емоційним, пафосним. Так само можна завважити й про зміст, у якому подекуди проглядають символи-шаблони, ми б сказали, «мікропоетикальні перевитрати». Щодо останнього, як приклад, можна навести історію Гафійки і її сина – вражаючу, трагічну, виписану жорстким чоловічим словом, із страшними, але взятими із життя подробицями. Безперечно, талановито.

Однак у цій історії автор, можливо, невиправдано грає кольорами (у реальному бідному повсякденні швидше за все одяг Гафійки був би старезного рудо-сіро-брудного кольору), навмисне використовує традиційні українські колористичні мотиви там, де описана ситуація й без них видається цілком зрозумілою: «А Гафійка ще довго стояла на перехресті, на семи вітрах, під дощем, маленька і надломлена, як придорожня польова волошка, у двох кофтинах старезних (щоб дірки не співпадали...) – синій і жовтій, така безпритульна і загноблена буттям, як і сама Україна...» [1, с. 142].

Надто прозорими і від того спрощеними виглядають деякі алегорії у романі. Скажімо, історія з кусливою собакою та ін.

Однією з поетикальних особливостей роману є його інтелектуалізм. О. Гончаренко щедро ділиться своїми енциклопедичними за обсягом знаннями, глибоко аналізує стару і новітню історію, через інтертекст відсилає до культурних надбань різних народів і увиразнює власні думки. Краса якась особлива вишуканість авторського мислення живляться міфологічними образами, зокрема біблійними; оповідь мудрої, досвідченої людини подекуди підсвічена тонким гумором чи навпаки – іронією і завжди щира: «Я торохнув одного з них яблуком по голові. А він і яблуко те не зміг (!) підняти, лиш придумав на задану тему Закон Тяжіння. Перехожа Єва підняла той шафран солодкий і тут же тицьнула якомусь жебракові Адамові. І дурень той нарешті помітив, що він голий, та й утік! Не помітивши, що гола й Вона... / Я помітив... Нага Єва – це Істина, Любов, Надія, Мета. А якраз усім цим я живу» [1, с. 31–32].

Автор доречно використовує прийом паралелізму – розгорнутий, такий, що веде до важливих життєвих і філософських узагальнень. Одним із прикладів є історія про безхатченка, врятованого оповідачем від голодної-холодної смерті тарілкою гарячого супу. Ощадлива у художніх фігурах,

оповідь вражає своїм реалізмом, з неї постає гірка правда життя: «...я бачив, як до сусіда навпроти стукав, та не достукався, племінник-безхатько. Мороз стояв лютий... Нещасний так змерз, що, не догукавшись, просто сів під парканом і зібрався помирати. Я виніс йому тарілку гарячого супу... Безхатько той ложку відклав і суп випив навхильці (крутий окріп!). Ложкою ж він потім узявся хлебтати сніг, наче намагався вихлебтати із яві зиму... Хліб сховав за пазуху – до серця... У цієї Людини очниці були повними сліз... замерзлих! І мені згадався мертвий голуб, якого я бачив незадовго до того. Птах лежав, умерзнувши дзьобом в осклілу калюжу. Наче пив кригу! / У безхатька і голуба я навчився гасити навіть смертний біль» [1, с. 121].

Цікавим і сміливим, на наш погляд, є паралелізм сцени народження. Автор-оповідач-Мудрий Сторож розповідає про свій прихід у світ із явною паралеллю до Христових народин. О. Гончаренко говорить про життя і смерть, про найсуттєвіше і найдорожче, серед якого не останнє місце належить людяності й синергії доброти. Власне, у романі йдеться про сакральні речі, які іноді неочікувано виявляються в образі простої цукерки: «Я вчуся у іншого персонажа – милосердного Генки.., зустрівшись з яким будь-де і будь-коли, завжди... на прощання та на причастя отримуєш цукерку. У нього кишені, мабуть, бездонні, а цукерок у тих кишенях – як у Святого Миколая на Різдво!» [1, с. 122].

Поетичну сповідальність і афористичність авторського мовлення також відносимо до безперечних здобутків письменника («Я залишився непорахованим, без рабського тавра» [1, с. 34]; «Зима, насичена пам'яттю голодоморів, леденить душу... Вірші не пишуться... Молитви лякають фальшю. Одкровення лякають Істиною... Всесвіт тремтить від жаху!» [1, с. 85–86]; «Душевний геморої стократ противніший» [1, с. 3].

Разом із тим, повертаючись до питання про інтелектуалізм та інтертекстуальність оповіді, завважимо, що численні алюзії, ремінісценції, прямі цитування, прізвища великих і талановитих дещо переобтяжують, ускладнюють мовну тканину твору. Подекуди ускладненим є й авторське мовлення, часом занадто метафоризоване, урочисте й патетичне, чого не можна сказати про мовлення персонажів. Вони, за невеликими винятками, говорять так, як говорять люди у реальному житті, їхні слова, репліки – із життя і самі вони живі, колоритні. Гарно виписаними, повнокровними є (часто психологізовані) діалоги – навіть тоді, коли репліки складаються з одного-двох слів.

Підсумовуючи, додамо: О. Гончаренко запропонував читачеві животрепетний за змістом, дивовижний у своїй побудові, художньо

витончений роман. Кожний його рядок перейнятий думкою про рідну землю. Недарма в анотації до нього сказано, що це своєрідна молитва за Україну і всіх тих, хто живе і українській землі.

Література

1. Гончаренко О. Я прошу вас – живіть! Мелітополь: Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2016. 236 с.

2. Зотова В. Г. Сучасний український роман у новелах і новелістичний контекст у світовій літературі. *В енергетичному полі компаративістики: український роман і світовий контекст*: монографія / за загальн. ред. Н. Ю. Акулової. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2014. С. 116–132.

Зотова В.Г.

кандидат педагогічних наук

*доцент кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет*

імені Богдана Хмельницького

Ємельянова Д. О.

магістрантка

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

ХУДОЖНЯ ПРОЕКЦІЯ МЕЖ І СТАНІВ У НОВЕЛІСТИЧНИХ ХРОНОТОПАХ Г. КОСИНКИ

Анотація. У статті досліджується проблема межових ситуацій і психічних станів у хронотопах новел та оповідань Г. Косинки. Автори доводять, що завдяки майстерній архітектоніці топосів меж і станів письменникові вдалося художньо достовірно відтворити обставини українського буття 20-х – 30-х років ХХ ст.

Ключові слова: хронотоп, межа, стан, топос, локус, художня архітектоніка.

Проза Григорія Косинки залишається у фокусі уваги багатьох дослідників із часу її повернення в український літературний процес наприкінці ХХ і впродовж перших десятиріч ХХІ століть. Про це свідчать праці таких учених, як В. Кузьменко, Н. Лаврусевич, М. Наєнко, Штейн бук